

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj VIII.

V sredo 27. sušca (marca) 1850.

List 13.

Kaj je za kmetijstvo zdej nar bolj potreba?

Po nemškim dohtarja Hlubeka.
(Dalje.)

Četertič. Nar več škode za živinorejo in po tem tudi za celo poljedelstvo prizadeva slabi stan naših travnikov in pašnikov, zakaj kjer ni klaje, ni živine ali je le slabo gleštana živina; kjer pa ni živine ni gnoja; kjer ni gnoja, se malo pridela. Dokler si tega ne bojo vsi kmetovavci dobro v serce vtisnili in se pri kmetovanji po tem ravnali, ne bo prišlo kmetijstvo sploh na vikši stopnjo.

Res je, de v nekterih krajih ima kmet le malo poljá, na katerim mu je potreba pred vsim žita pridelovati, de svojo družino redí in toliko iz njega skupi, de zamore davke odrajtati. Tega tudi nobeden ne terja, de bi taki kmetiči namest žita po svojih njivicah deteljo in druge trave sejali. Kar ni, ne more biti. Ali pri vsim tem je gotova resnica, de bi zamoglo veliko večih kmetovavcov veliko več njiv za klajo obrniti, kakor dosímal, in de bi iz tega tudi veliko več dobička vživali, kér od živine in kar živina da, vžíva kmetovavec nar več dobička.

Ne moremo tajiti, de večidel po vsih avstrijskih deželah ni nič prave primere med pridelovanjem klaje in med pridelovanjem žita. Klajo sploh preveč v nemar pušamo. To je velika napčnost kmetij!

Zraven tega, de vse premalo klaje (detelje in druge trave) pridelujemo, de bi več živinske kerme pridobili, leží tudi še neizrečeno veliko pašnikov (gmanj) golih in praznih, kamor živina hodi le tobak pit, gnoj trosit, in de jo komarji, brenceljni in drugi merčesi mučijo.

Taki pašniki ali gmajne, ki so prave pustote, so druga velika napčnost. Nečemo rêči, de bi se mogla vsaka pést zemlje razdeliti, pa gotovo je silno potreba, de bi se take postave dale in tudi izpeljale, de, če le eden izmed deležnikov kakiga pašnika razdelitev gmajne terja, bi se mu mogel njegov kos odločiti. Takiga pridniga gospodarja izgled bo kmalo svoje sosede prepričal, de veliko več nêse majhin kos v njivo ali travnik predelaniga pašnika, kakor cela velika pusta gmajna. Pašnik je stradnik!

Tretja potreba je, de se senožeti ali travniki umno gleštajo in obdeljujejo, — suhi močijo, močirni sušijo. V vsaki deželi imamo saj nekatere lepe izgled v tem ravnanji. Naj bi se posnemali!

Kér pa umetno močenje in sušenje senožet (Be- und Entwässerung) ni vselej takó lahko, de bi se dalo brez poduka naučiti, bi bilo treba, de bi se tudi v tem postava dala v prid kmetijstva, kakor je bilo to že v velkim kmetijskim zboru lani na Dunaji

posvetovano. Poglejmo na Laško, kakó lepo in porredama se močenje senožet godí! Kakšni so njih travniki! Koliko dobička donesó! —

Tako močenje in sušenje se mora pa po gotovih pravilih ali regelcah opravljati, ki se ravnajo po posebnih lastnostih zemlje in kraja. Za to je poduka treba, in scer djanskiga poduka, kateri se daje v djanju in z napravo po senožetih.

Če ministerstvo poduka kliče iz vnanjih dežel slavne učeníke za druge vednosti, — zakaj bi ne smelo tudi ministerstvo kmetijstva take može iz taci dežel poklicati, ki imajo to imenitno vednost, de bi se je po njih tudi nasi kmetovavci naučili in navadili?

Ali ne zasluži, de bi se s pomočjo ministerstva dežele tega vpeljanja živo poprijele.

(Konec sledí.)

Pomenki v kmetijskih rečéh.

V 68. listu nemškiga Ljubljanskiga časnika smo brali nekatere dobre svéte, po kmetijstvu blagostanje (materiellen Wohlstand) krajske dežele povzdigniti. Gosp. Pr—., pisatelj tega sostavka, je vês nadušen za prid krajske dežele, kar je hvale vredno, — kér je pa, kakor sam pravi, novinc v kmetijskih rečéh, bi bil prav storil, ko bi bil za marsiktero reč poprej poprašal: kaj se je v nji že pisalo in zgodilo, in zvedil bi bil, de zastran vsih rečéh, v katerih hoče še le on k maši pozvoniti,*) se je že pred veliko veliko leti pridigovati začelo in se pridigva še dan današnji.

Ko se je pisalo 1770 in še pred je začela krajska kmetijska družba za povzdigo kmetijstva skrbeti, je delala in pisala (Sammlung nützlicher Unterriichte 1770—79), in od tistiga časa noter do današnjiga so umni Krajski kmetovavci in kmetijska družba ravno v tistih rečéh že veliko govorili in storili; zastran kterih gosp. Pr—. še le zdej povabi, de bi se (kakor pervikrat) v posvetovanje vzeli.

Gosp. Pr—. nasvetuje po svojim obraju, de naj bi se sploh široki ogoni na njivah napravili, kér pravi, de bi se potem 23500 oralov rodovitne zemlje pridobilo. Tudi mi smo v Novicah večkrat nasvetovali, de bi se dali semtertje s pridam široki ogoni napraviti — povsod pa to ne veljá, kér zemlja ni povsod za tó. V letu 1837 (poglejte „Annalen“ 2 Abth. 2 Heft) so bili v ti reči mnogoverstno in posebno živi pomenjki, takó de je ta reč že davnej sklenjena. — Koliko se je na dalje posebno od Pircoviga in Vestoviga časa za sadjorejo pisalo in storilo v bukvah, novicah, pratiki, s svetinjami, s razstavami, z delenjem dreves

*) »Wir begnügen uns gerne mit der Rolle des Küsters, der zur Predigt läutet, wenn nur erfahrene Apostel der Volkswohlfahrt die Kanzel besteigen wollen.« Pr—.

in čepičev i. t. d. to vsak kmetovavec vé. De se pa da v ti reči še veliko storiti, nihče ne bo tajil, tode začeto je tudi to že dolgo dolgo. — Nar menj se je dosihmal storilo v sušenju mokrih in močenju suhih senožet; marsikaj bi zamogli posamesni kmetovavci v tem storiti, nar več pa bi pripomoglo vladarstvo, če bi, kakor je že nadvojvoda Janez v našim velikim zboru v letu 1843 rekel in v „Oeconomische Neuigkeiten“ tudi profesor Hlubek nasvetje, se poklicali zvedeni možje iz tacih dežel, kjer je oskerbovanje senožet na visoci stopnji, de bi po deželi šli in kazali kmetovavcam močenje senožet, kjer se namreč da to storiti. —

Sajenje turšice se v poslednjih 5 léti prav lepo razširjuje po Krajskim, in dani poduki v pratiki in v Novicah zares niso bili zastoj. Toliko turšice pa pri nas nikoli ne bo, kakor na Štajarskim, kjer je pri nas tudi ajda obrajtano žito.

Kakšni sad gosp. Pr.—. pod iménam „Rübe“ misli, ne vémo, kjer je tega sadeža veliko sort. Če misli našo navadno repo, moremo reči, de se te dovelj prideluje na Krajskim, in de repa bi bila slaba namestnica krompirja. Če pa pod „Rübe“ zapopade „Runkelrübe, Burgunderrübe“ i. t. d., muzamoremopovedati, de tudi tega ni kmetijska družba v nemar pustila po vrednosti priporočevati in sémena deliti. — Čbelarstvo stoji na Krajskim že od nekda na visoki stopnji in na višji, kakor v marsikteri drugi. — Zapovzdigo murboreje se poganja v poslednjim času več kmetovavcov in kmetijska družba. — Tudi za lan in predivo se je že mnogo pisalo in storilo; gosp. prof. Šubert je razglasil prav dobro podučenje, in razdelilo se je že veliko Rigajskiga sémena po deželi.

V vsih teh rečeh in še veliko več družih se je tedaj že veliko storilo in ne le govorilo, in se še vedno stori in govori, takó de ne moremo zapopasti, kakó de more gosp. Pr.—. še le zde povabiti, de bi se začeli dobri sveti dajati, kakor de bi mogel Adam še le pervikrat Krajsko deželo obdelovati začeti.

De Krajsko kmetijstvo, če ravno je rajnki grof Franc Hohenwart rekel, de je Krajska dežela nar boljši obdelovana (Krain wird am besten bewirtschaftet) še ni ne na tisti stopnji, na kateri bi imelo biti, — tega nihče ne bo tajil, — de bi pa mógli še le zde začeti séme dobriga kmetovanja sejati, temu se bojo vsi „erfahrene Apostel“ naše domovine zoperstavili.

Kér smo prepričani, de gosp. Pr.—. kmetijstva povzdigo in po tem blagostanje Krajske dežele resnično želi, ga prosimo, de naj presodi, kar je gosp. prof. Hlubek (Oecon. Neuigkeiten N. 1. 1850) pod naslovom: „Was thut uns jetzt Noth?“ pisal, kjer, če hočemo kmetijstvo povzdignjeno viditi, se mora „viribus unitis“ zgoditi, to je, od spodej delati, od zgorej pa pripomagati. De je ministerstvo kmetijstva pripravljeno, povzdigi kmetijstva zares na pomoč priti, ima krajska kmetijska družba gotove dokaze, — de se pa sploh še več zgodí, kar je deželi in državi v korist, to naj se odkritoserčno pové ne le v kmetijskih novicah, temuč tudi v Ljubljanskim nemškem časopisu. Kaj se bomo vedno le doli obračali, obernimo se včasih tudi gôri, de gospodje, ki imajo moč pomagati, tudi gotovo zvedó, kje de nas čevelj tiši. Dr. B.

Ali bojo imele srenje velike in težavne opravila ali ne?

Minister notranjih oprá je poslal na vse deželne poglavarje pismo, v kterim sam prav po domače razlaga opravila prihodnjih srenj, in dokaže, de naj se srenjski možje nikar ne vstrašijo oprávk, ker jih ne bo toliko, kakor morebiti mislijo. Na ukaz, de se ima to podučenje vsim srenjam s posebnimi natisi v obéh de-

želnih jezikih na znanje dati, je dal naš deželni poglavar, kakor smo slišali, 2000 slovenskih, 2000 pa nemških natisov tega pisma napraviti za razdeljenje po deželi*)

Iz tega pisma povzamemo nektare važniši reči.

Imé purgermaster in nekteri razdelki srenjske postave (§. 67., 81., 82., 83. in 118.) so po deželi misel obudili, de bo treba drago reč napraviti, in de clo manjši srenje brez lastnih uradnikov ali peomtarjev ne bojo mógle izhajati. To je kriva misel — pravi minister — purgermaster naj se imenuje, kakor dosihmal, predstojnik v mestih in tergih, po kmetih pa naj tisto ime obderži, kakoršno je v deželi navadno. Mi Slovenci imamo častitljivo staro imé župan, župani naj se tedaj imenujejo tudi prihodnjič predstojniki županij.

Če §. 83. srenjske postave veli — pravi gosp. minister na dalje — de mora v vsaki srenji odbor saj eniga za pisarstvo pripravniga človeka določiti, se s tem ne réče, de mora poseben uradnik kot pisár ali šribar postavljen biti. Postava želi, de naj župan več dela, kakor piše, — slabo bi se za prid srenje skerbélo, ako bi delavnost srenjskiga župana le v kaki veliki kancelii obstala; za oprávo pisarij, kterih v srenjah po deželi tako ne bo preveliko, je po postavi že dosti kak človek, ki zna pisati, brez de bi treba bilo, ga kot praviga uradnika postaviti. Za te pisarije se zamore, če župan sam pisati ne utegne, šolski učenik ali šolski pomočnik tistiga kraja ali kakšne bližnje srenje, ali kak drug srenjčan, kteri zna pisati, za primerno plačilo vdinjati. Tudi zapisniki ali protokoli séj ali zborov srenjskih odbornikov (srenjskih mož) naj bojo le kratki, in ni treba, de bi za navadno več obsegli, kakor s kratkimi besedami storjene sklepe.

Pisarstvo ne sme tedej nobeniga strašiti, de bi mislil, Bog vé, kaj de bo imel opraviti.

(Konec sledí.)

Očitna zahvala živinozdravniški soli v Ljubljani.

Od perviga začetka terdovraten nasprotnik načina

*) Kakó — vprašamo — se pa véže s tem vstavnim ravnanjem gosp. ministra in deželniga poglavarja razglas nektarih (ali morebiti vsih? tega ne vémo) kantonskih poglavarjev v zgól nemškem jeziku na župane po kmetih, v kterim so povabljeni bili, de naj pridejo napravljeni sostavek prihodnjih samostojnih srenj v pisarnico kantonskiga poglavarstva ali davkiniga uradstva pregledat in potem svoje pritožbe ali prošnje ravno tje položiti. Tako nemško povabilo na župane čisto slovenskiga kantona smo s lastnimi očmi brali; začelo se je. »Mit dem Erlasse der h. Staathalterei vom 7. Febr. ist, nachdem nunmehr die neuen politischen Behörden ins Leben getreten sind, die Durchführung des Gemeindegesetzes angeordnet und die Anfertigung der Liste der selbstständig zu constituirenden Gemeinden aufgetragen werden. Hiervon werden die Gemeindevorstände dieser Bezirkshauptmannschaft mit dem Bedeuten in Kenntniss gesetzt, dass sie von dieser Liste Einsicht zu nehmen und berechtigt sind, gegen die beantragte Vereinigung Verwahrung einzulegen u. s. w. u. s. w. — — Če je, kar od Cesarja, ministrov in deželniga poglavarja pride, naj bo postava ali kakšno drugo podučenje, za Slovence zde vselej v slovenskim jeziku pisano, kakó je to, de tudi druge uradstva takó ne ravnajo? Če se v srenjskih zadevah ne bomo po domače pogovarjali, kje pa se bomo? Mende de se s tem nemški jezik clo nič ne zatiruje, če se s Slovencam po slovensko govori, posebno pa v tacih rečeh, ktere vsaciga, tudi prostiga človeka, močno zadevejo. Zaupanje do svobodne srenje, od ktere se toliko govori, se zamore le s tem obuditi in obderžati, če bo vsak srenjčan se v srenjskih rečeh po domače vedel, in ne le lupine grudil, ampak do jedra prišel. — Od našiga vstavoljubiga deželniga poglavarja pričakujemo, de bo zvesto na to gledal, de se bo, kar je v zgorejimenovanim »pismu« po §. 127. zastran zakonika i. t. d. ukazano, tudi v vsih pisarniških rečeh spolnovalo, ki se s temi zadevami véžejo.